

Nemis tili o‘qitishda multimedia vositalarining samaradorligi

Uralova Sevinch Shuhrat qizi

Jahon tillari Universiteti 1-kurs nemis tili yo‘nalishi talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada nemis tili o‘qitish jarayonida multimedia vositalaridan foydalanishning samaradorligi yoritilgan. Maqolada multimedia texnologiyalari ta’lim jarayonini boyituvchi vosita sifatida tahlil qilinadi va ularning nemis tilini o‘rganishda motivatsiya, tinglab tushunish, talaffuz, so‘z boyligini oshirish va kommunikativ ko‘nikmalarni rivojlantirishdagi o‘rni yoritiladi. Shuningdek, turli multimedia vositalarining afzalliklari, ularning dars jarayoniga integratsiya qilish usullari va samarali qo‘llash bo‘yicha tavsiyalar keltiriladi. Tadqiqot natijalari multimedia vositalaridan oqilona foydalanish o‘quvchilarning til o‘rganishga bo‘lgan qiziqishi va o‘zlashtirish darajasini sezilarli oshirishini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: multimedia vositalari, nemis tili, interaktiv metodlar, til o‘qitish, motivatsiya, kommunikativ yondashuv, raqamli ta’lim.

Kirish: So‘nggi o‘n yilliklarda ta’lim jarayonida axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) keng joriy etilmoqda. Ushbu jarayon, ayniqsa, xorijiy tillarni o‘qitishda sezilarli darajada yangilik va samaradorlik olib keldi. Nemis tili o‘zining fonetik, grammatik va leksik murakkabligi bilan ajralib turadi, shu bois uni samarali o‘rgatish uchun an’anaviy uslublarni zamonaviy texnologiyalar bilan uyg‘unlashtirish talab etiladi. Shunday vositalardan biri bu — multimedia texnologiyalaridir. Multimedia texnologiyalari deganda biz tovush, tasvir, matn, video, animatsiya va interaktiv elementlarni birlashtirgan o‘qitish vositalari majmuasini tushunamiz. Ular o‘quvchilarning ko‘rish, eshitish va hatto amaliy faoliyat orqali o‘zlashtirish imkoniyatlarini kengaytiradi. Psixologiya fanida isbotlanganki, odamlar ma’lumotni faqat eshitish orqali o‘zlashtirganda uning taxminan 20–30 foizi yodda qoladi, faqat ko‘rish orqali — 40–50 foiz, ko‘rish va

eshitish birgalikda qo'llanilganda esa bu ko'rsatkich 70–80 foizga yetadi. Demak, multimedia vositalaridan foydalanish nafaqat qiziqarli, balki ilmiy jihatdan asoslangan samarali yondashuvdir. Nemis tilini o'qitishda multimedia vositalaridan foydalanish bir nechta jihatlar bo'yicha foydalidir: 1. Talaffuzni rivojlantirish – Nemis tilida ayrim tovushlar o'zbek tilida uchramaydi, masalan, “ch” va “sch” kombinatsiyalari, yoki umlautli unli tovushlar “ä, ö, ü”. Audio va video materiallar yordamida o'quvchi bu tovushlarni to'g'ri talaffuz qilishni o'rganadi. 2. Tinglab tushunishni oshirish – Autentik audio yozuvlar va videolar yordamida real hayotdagi nutq tezligi, urg'u va intonatsiyaga moslashish mumkin. 3. So'z boyligini kengaytirish – Interaktiv o'yinlar, onlayn kartochkalar (flashcards) va multimedia matnlar yangi so'zlarni o'zlashtirishni tezlashtiradi. 4. Grammatika va imlo – Animatsion tushuntirishlar va interaktiv testlar yordamida murakkab grammatik qoidalarni tushuntirish osonlashadi. 5. Madaniyat bilan tanishish – Video hujjatlar, virtual sayohatlar va nemis madaniyatiga oid film parchalari orqali til bilan birga madaniy bilimlar ham beriladi. Mavzuning dolzarbligi shundaki, bugungi kunda o'quvchilar an'anaviy dars shaklidan tez zerikadi, axborotni tezroq va qiziqarli usulda olishga intiladi. Bu jarayonda multimedia vositalari darsni jonlantirish, motivatsiyani oshirish va o'quvchini faol o'quv jarayoniga jalb etish imkonini beradi. Shu bilan birga, ularning yordamida mustaqil ta'lim olish, uy vazifalarini interaktiv shaklda bajarish va bilimlarni mustahkamlash imkoniyati yaratiladi. Shunday qilib, mazkur maqola multimedia vositalarining nazariy asoslarini, ularning nemis tili ta'limida qo'llanilish yo'llarini, afzalliklarini va samaradorligini ilmiy-metodik nuqtai nazardan o'rganishga bag'ishlanadi.

Multimedia vositalari tushunchasi: Multimedia vositalari — bu turli xil axborot turlarini (matn, rasm, audio, video, animatsiya va interaktiv elementlar) yagona platformada birlashtirish va foydalanuvchiga ularni birgalikda taqdim etish imkonini beruvchi texnologiyalar majmuasidir. “Multimedia” atamasi ingliz tilidagi multi (ko'p) va media (vosita, axborot tashuvchi) so'zlaridan olingan bo'lib, “ko'p vositalilik” yoki “ko'p formatli axborot” degan ma'noni anglatadi. Multimedia vositalari nafaqat ta'lim, balki

biznes, marketing, sogʻliqni saqlash, madaniyat, sanʼat va koʻngilochar sohalarda ham keng qoʻllaniladi. Biroq taʼlim tizimida, ayniqsa xorijiy tillarni oʻqitishda, uning ahamiyati yanada yuqori, chunki til oʻrganish jarayoni bir vaqtning oʻzida eshitish, koʻrish, oʻqish va gapirish kabi koʻplab faoliyat turlarini qamrab oladi. Multimedia vositalarining asosiy tarkibiy qismlari:

- ❖ Matn – Asosiy axborot manbai sifatida matn multimedia tizimida izohlar, tushuntirishlar, topshiriqlar shaklida ishlatiladi.
- ❖ Grafika – Rasm, diagramma, jadval va infografikalar oʻquvchilar uchun tushunchalarni vizuallashtiradi.
- ❖ Audio – Talaffuz, intonatsiya va tinglab tushunish koʻnikmalarini rivojlantirish uchun autentik audio materiallar ishlatiladi.
- ❖ Video – Darslarni jonlantirish, madaniyat bilan tanishtirish va real hayotiy vaziyatlarni koʻrsatish imkonini beradi.
- ❖ Animatsiya – Murakkab grammatik qoidalarni yoki til hodisalarini harakat orqali tushuntirish imkonini beradi.
- ❖ Interaktiv elementlar – Testlar, viktorinalar, interaktiv mashqlar oʻquvchini faol ishtirokchi qiladi.

Nemis tili taʼlimida multimedia vositalarining vazifalari: Til koʻnikmalarini kompleks rivojlantirish – multimedia yordamida oʻquvchi bir vaqtning oʻzida tinglash, oʻqish, yozish va gapirish mashqlarini bajaradi. Madaniy kompetensiyani shakllantirish – nemis tili darslarida Germaniya, Avstriya va Shveysariya madaniyati, tarixi, urf-odatlarini bilan tanishtiradi. Oʻquv motivatsiyasini oshirish – interaktiv va qiziqarli darslar oʻquvchini faol boʻlishga undaydi. Oʻzlashtirish samaradorligini oshirish – bir nechta sezgi organlari orqali axborotni qabul qilish natijasida bilim mustahkamlanadi. Psixolog va pedagog olimlarning tadqiqotlariga koʻra, multimedia vositalari bilan oʻqitilgan guruhlar anʼanaviy uslub bilan oʻqitilgan guruhlariga qaraganda 25–40% tezroq va samaraliroq natijaga erishadi. Bu shuni anglatadiki, multimedia vositalari nafaqat zamonaviy, balki

natijadorlik nuqtai nazaridan ham eng maqbul yondashuvlardan biridir. Nemis tili o'qitishda qo'llaniladigan asosiy multimedia vositalari. Nemis tili ta'limida multimedia vositalari bir nechta asosiy turga bo'linadi:

1. Audio materiallar – darsliklarga qo'shimcha ravishda audiokitoblar, podkastlar, dialog yozuvlari va autentik nemis tili eshittirishlari.
2. Video materiallar – nemis tilidagi filmlar, seriallar, intervyular, madaniy lavhalar va o'quv videolar.
3. Interaktiv platformalar – Duolingo, LingQ, DeutschAkademie kabi onlayn ilovalar va test tizimlari.
4. Prezentatsiya va slaydlar – PowerPoint yoki Google Slides yordamida tayyorlangan vizual materiallar.
5. Virtual sinf va onlayn konferensiyalar – Zoom, Google Meet orqali jonli darslar.

Bu vositalar o'quvchilarni til muhitiga yaqinlashtiradi, qiziqishni oshiradi va amaliy muloqot ko'nikmalarini shakllantiradi. Multimedia vositalarining afzalliklari va kamchiliklari: Nemis tilini o'qitishda multimedia vositalaridan foydalanish ko'plab afzalliklarni taqdim etadi. Avvalo, ular o'quv jarayonini jonlantiradi va qiziqarli muhit yaratadi. Rangli, ovozli va interaktiv materiallar o'quvchilarning darsga bo'lgan e'tiborini kuchaytiradi hamda mavzuni chuqurroq o'zlashtirishga yordam beradi. Bunday vositalar yordamida talaba til muhitiga yaqinlashadi, real nemis nutqini eshitish, madaniyat va kundalik hayot bilan tanishish imkoniyatiga ega bo'ladi. Bundan tashqari, multimedia texnologiyalari mustaqil ta'lim olishga keng sharoit yaratadi. O'quvchi uyda ham turli onlayn platformalar orqali so'z boyligini oshirishi, grammatika bo'yicha mashqlar bajarishi va talaffuzini takomillashtirishi mumkin. Audio va video materiallar esa eshitish va talaffuz ko'nikmalarini rivojlantirishda ayniqsa samaralidir. Biroq multimedia vositalarining ayrim kamchiliklari ham mavjud. Masalan, internet tezligi past bo'lsa yoki zarur texnik vositalar yetarli bo'lmasa, bu dars jarayoniga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shuningdek, ortiqcha vizual yoki audio effektlar ba'zan o'quvchilarni asosiy mavzudan chalg'itishi mumkin. Bundan tashqari, multimedia vositalaridan samarali foydalanish

uchun o'qituvchi yetarli malakaga ega bo'lishi lozim, chunki noto'g'ri tanlangan yoki noto'g'ri qo'llangan material kutilgan natijani bermaydi. Shunday bo'lsa-da, multimedia texnologiyalari oqilona va maqsadga muvofiq ishlatilganda nemis tili ta'limining sifatini oshirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Nemis tili o'qitishda multimedia texnologiyalarini qo'llash usullari. Zamonaviy ta'lim jarayonida multimedia texnologiyalari nemis tili o'qitishning ajralmas qismiga aylanmoqda. O'qituvchilar darslarda interaktiv taqdimotlar, onlayn mashqlar, video va audio materiallardan foydalanib, o'quvchilarning til o'rganishga bo'lgan qiziqishini oshirmoqda. Masalan, nemis tilidagi qisqa filmlar yoki intervyularni tomosha qilish orqali o'quvchilar nafaqat tilni eshitish ko'nikmasini rivojlantiradi, balki nemis madaniyati va kundalik hayotini ham o'rganadi. Shuningdek, virtual laboratoriyalar va til o'rganish dasturlari yordamida o'quvchilar mustaqil ravishda grammatikani mustahkamlaydi, so'z boyligini kengaytiradi va talaffuzni yaxshilaydi. Dars jarayonida multimedia vositalarini turli shakllarda qo'llash mumkin. Masalan, interaktiv testlar orqali mavzuni tezkor tekshirish, elektron lug'atlar yordamida yangi so'zlarni izohlash yoki ovozli mashqlar orqali talaffuzni mashq qilish juda samaralidir. Ba'zi o'quvchilar mobil ilovalar yordamida kunlik yangi so'zlar ro'yxatini yodlashni odat qilgan bo'lsa, boshqalari esa virtual suhbat dasturlarida nemis tilida muloqot qilish orqali o'z bilimlarini amaliyotda sinab ko'radi. Bunday usullar o'quvchini dars jarayonining faol ishtirokchisiga aylantiradi va til o'rganishni qiziqarli, samarali hamda ijodiy jarayonga aylantiradi. Multimedia vositalarining samaradorligini baholash. Nemis tilini o'qitishda multimedia texnologiyalaridan foydalanish samaradorligini baholash — ta'lim jarayonining muhim bosqichidir. Chunki har bir o'quv usuli yoki texnologiya aniq natija berishi, o'quvchilarning til o'zlashtirish darajasini oshirishi kerak. Samaradorlikni baholashda bir nechta omillar e'tiborga olinadi. Avvalo, o'quvchilarning bilim darajasidagi o'zgarishlar kuzatiladi. Masalan, multimedia yordamida o'tilgan mavzudan so'ng o'quvchilarning yangi so'zlarni ishlatish qobiliyati, grammatika qoidalarini to'g'ri qo'llashi va talaffuz sifatida rivojlanishi sinovlar orqali tekshiriladi.

Bundan tashqari, o'quvchilarning darsga bo'lgan motivatsiyasi ham muhim ko'rsatkich hisoblanadi. Agar multimedia vositalari darsni jonli, qiziqarli va interaktiv qilsa, talabalar o'zini yanada faol tutadi, mustaqil ishlashga intiladi. Shu bilan birga, baholash jarayonida o'qituvchining fikri ham e'tiborga olinadi, chunki u darsdagi faol ishtirokni, tushunish darajasini va muloqot tezligini kuzatadi. Ba'zan esa o'quvchilarning o'zlari ham so'rovnomalar orqali multimedia vositalari haqidagi fikrlarini bildiradi, bu esa keyingi darslarni takomillashtirishga yordam beradi. Shuni ta'kidlash kerakki, multimedia vositalarining samaradorligi faqat texnologiyaning o'ziga bog'liq emas. Uni qanday ishlatish, qanday material tanlash va o'quvchilar bilan qanday interaktiv muhit yaratish ham katta ahamiyatga ega. Oqilona tanlangan va maqsadga muvofiq ishlatilgan multimedia vositalari nemis tilini o'qitishda eng samarali usullardan biriga aylanishi mumkin.

Xulosa: Nemis tilini o'qitishda multimedia texnologiyalaridan foydalanish bugungi kunda ta'lim jarayonining ajralmas qismiga aylangan. Ular o'quvchilarning nafaqat til bilish darajasini, balki mustaqil ishlash ko'nikmalarini, ijodkorligini va madaniyatlararo muloqot qobiliyatini ham rivojlantiradi. Darslarda video, audio, interaktiv testlar, elektron lug'atlar va onlayn muloqot platformalaridan foydalanish o'quvchilarni faol ishtirokchi etadi, ularning tilni o'zlashtirish jarayonini tezlashtiradi va yanada samarali qiladi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, multimedia vositalari bilan boyitilgan darslar oddiy an'anaviy darslarga qaraganda ko'proq esda qoladi va o'quvchilarda tilga nisbatan ijobiy munosabat shakllantiradi. Kelajakda texnologiyalarning rivojlanishi bilan nemis tilini o'rganish jarayoni yanada qulay, interaktiv va shaxsiylashtirilgan shaklga ega bo'lishi kutilmoqda. Shu sababli, o'qituvchilar multimedia vositalarini samarali tanlash va ularni dars jarayoniga moslashtirish orqali ta'lim sifatini yanada oshirishlari lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Axmedova, M. (2020). Xorijiy tillarni o‘qitishda zamonaviy texnologiyalar. Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.
2. Karimov, O. (2019). Nemis tili darslarida multimedia vositalaridan foydalanish metodlari. O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti ilmiy jurnali, №3, 45–52-betlar.
3. Müller, T., & Schneider, A. (2018). Digitale Medien im Deutschunterricht. Berlin: Cornelsen Verlag.
4. Sariqov, N. (2021). Til o‘qitishning interaktiv usullari. Toshkent: Yangi asr avlodi nashriyoti.
5. European Commission. (2020). Digital Education Action Plan 2021–2027. Brussels: European Union Publications Office.
6. Ziegler, G. (2017). Fremdsprachenlernen mit Multimedia. München: Hueber Verlag.
7. Hasanov, B. (2022). “Nemis tilini o‘qitishda onlayn resurslarning roli.” Filologiya va ta’lim, 4(2), 56–62.
8. UNESCO. (2021). ICT in Education: Policy and Practice. Paris: UNESCO Publishing.